

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Palviainen, Åsa

Title: Att utveckla en Jyväskyläidentitet: Undervisning på svenska i en finskdominerad miljö

Year: 2013

Version:

Please cite the original version:

Palviainen, Å. (18.10.2013). Att utveckla en Jyväskyläidentitet: Undervisning på svenska i en finskdominerad miljö. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* : Kielikoulutuspolitiikan verkoston verkkolehti (Lokakuu). Retrieved from <http://www.kieliverkosto.fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2013>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Att utveckla en Jyväskyläidentitet: Undervisning på svenska i en finskdominerad miljö

Åsa Palviainen

I denna text görs ett nedslag i en svenskspråkig klass i en officiellt enspråkig finsk kommun (Jyväskylä i Mellersta Finland). Utav kommunens 131 000 invånare är ca 300 registrerade som svenskspråkiga. Den svenska klassen – som har funnits sedan 2003 i Pohjanlammen koulu – är en av nära trehundra svenskspråkiga skolor eller klasser som finns i Finland idag och följer samma läroplaner. Samtidigt är undervisningen på flera sätt helt unik.

Det svenskspråkiga skolsystemet i Finland

Finlands grundlag (17 §) stipulerar att landets två nationalspråk är finska och svenska och att "[d]et allmänna ska tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällliga behov enligt lika grunder". Detta innebär bl.a. att man ska kunna genomföra hela skolgången – från dagvård till universitetsstudier – helt på svenska (eller helt på finska). I Lag om grundläggande utbildning (21.8.1998/628, 2 kap, 4 §) bestäms att "[E]n kommun som har såväl finsk- som svenskspråkiga invånare är skyldig att ordna grundläggande utbildning och förskoleundervisning separat för vardera språkgruppen." För anordnande av utbildning har kommunens språkliga status en underordnad betydelse och det är dessa förutsättningar som möjliggjort grundskoleundervisning på svenska även i det officiellt enspråkigt finska Jyväskylä. Utbildningen ska enligt lag anordnas separat för vardera språkgruppen och man har separata läroplaner: Man kan alltså säga att det finländska skolsystemet parallellt består av enspråkigt finska skolor och enspråkigt svenska skolor.^[1] Undantaget språkbadsskolor, finns i dagsläget inga s.k. tvåspråkiga skolor där undervisning sker på både finska och svenska.

År 2010 studerade drygt en halv miljon elever i den grundläggande utbildningen i Finland och av dessa gick 6,2 % (33 105 elever) i svenskspråkiga skolor (Utbildningsstyrelsen 2012). År 2010 fanns 289 svenskspråkiga skolor varav 76 hade färre än femtio elever. Av ekonomiska resursskäl har många svenska (och finska) skolor lagts ned eller fusionerats med andra skolor under 2000-talet. Detta har fått en lite speciell effekt för svenskspråkiga skolor då svenska och finska skolhus traditionellt har hållits åtskilda från varandra. Samlokaliserade skolor – dvs. "skolbyggnader i vilka det samtidigt finns fler än en verksam skola (med egen skolledning och administration)" (Sahlström m.fl. 2013, s 321) – har blivit allt vanligare och idag finns fler än 20 finsk- och svenskspråkiga skolor under samma tak i Finland. Graden av samarbete mellan dessa skolor varierar. Vissa skolor håller strikt på att hålla skolorna åtskilda från varandra med separata raster och lunchtider för språkgrupperna och minimal kontakt medan man i andra delar vissa utrymmen eller

ordnar enstaka gemensamma aktiviteter (ibid.).

I Lag om grundläggande utbildning (628/1998) sägs att vårdnadshavaren till barnet får välja undervisningsspråket om ”eleven har förmåga att studera på detta språk [=svenska/finska]”. En mycket hög andel av barnen som går i svenskspråkig skola har en tvåspråkig bakgrund (kommer från hem där föräldrarna talar finska och svenska hemma) men det finns även barn från enspråkigt finska hem och enspråkigt svenska hem. I PISA-undersökningarna från 2009, visade det sig att eleverna i de svenskspråkiga skolorna i Finland uppvisade klart sämre läsfärdigheter än eleverna i de finskspråkiga skolorna. En förklaringsfaktor till de lägre resultaten sades vara den höga andelen elever som ”[t]alar mest något annat språk än provspråket [svenska] i hemmet” (Harju-Luukkainen & Nissinen 2011, s 39). Ett något motstridigt resultat var samtidigt att skolor i Österbotten – där andelen skolelever från helt svenskspråkiga hem är hög – fick klart lägre resultat än t.ex. de i huvudstadsregionen.

Den svenskspråkiga skolan som institution och som identitets- och kulturförmedlare är mycket central för finlandssvenskar som minoritet i Finland. Som minoritet värnar man också i mycket hög grad om att vidmakthålla svenska rum i det finska majoritetssamhället. När det rikssvenska f.d. språkröret för Miljöpartiet Maria Wetterstrand i Hufvudstadsbladet hösten 2011 föreslog tvåspråkiga skolor i Finland (=skolor med undervisning på båda språken) utlöste det en häftig debatt i medierna. Ett argument mot införande av en sådan skolform var just en rädsla för att de helt svenska rummen ytterligare skulle minska.

Ett besök i den svenska klassen vid Pohjanlammen koulu

I Jyväskylä finns en liten men ganska livlig svenskspråkig verksamhet som i mycket snurrar kring den svenskspråkiga dagvården (i daghemmet Sivutasku) och skolan (åk 1–6 i Pohjanlammen koulu och åk 7–9 i Kuokkalan koulu). Den svenskspråkiga lågstadieklassen (åk 1–6) finns under samma tak som det finskspråkiga Pohjalammen koulu men följer den finlandssvenska skolans läroplaner. Det är ändå inte ett exempel på en samlokaliserad skola eftersom man har en gemensam rektor och skolledningen och administrationen är finskspråkig.

Schema

Lärare: Klass: 3-6 R

Klockan	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag
8 - 9		Ö/ÖE 5-6	Ö/ÖE 5-6	IDROT	
9 - 10		H/RE 5-6	REVISION H/RE 5-6	ENGBESKA 5-6	REVISION 3-4
10 - 11	MATE 3-6	MATE 3-6	MATE 3-6	SVENSKA 3-6	SVENSKA 3-6
11.15 - 12	SVENSKA 3-6	BILD	SVENSKA 3-6	SVENSKA 3-6	H. DO MATE 3-6
12.15 - 13	ENGBESKA 5-6	BILD 3-6	FY/RE 5-6		IDROT
13.15 - 14	H/RE 5-6	ENGBESKA 5-6			IDROT 3-6
14.15 - 15					
LUNCH	10.50	10.40	10.40	10.30	11.20

Bild 1: Veckoschema för årskurserna 3-6 i den svenska klassen vid Pohjanlammen koulu i Jyväskylä.

När jag gjorde ett besök [\[ii\]](#) i den svenska klassen i augusti 2013 hade höstterminen just startat och det fanns 21 elever fördelade över de sex årskurserna. Klassen – som egentligen består av två klasser där ettor och tvåor mestadels undervisas i ett klassrum och treor till och med sexor i ett intilliggande klassrum – har två lärare. Den svenska klassen är således liten till storleken och barn i olika årskurser undervisas samtidigt (se bild 2 nedan). Två tredjedelar av eleverna kom från tvåspråkiga (finska/svenska) hem och knappt en tredjedel från hem där båda föräldrarna talar finska. Endast en elev kom från ett helt svenskspråkigt hem. Denna fördelning av bakgrunder liknar den Kovero (2011) funnit för andra finskdominerande bygder.

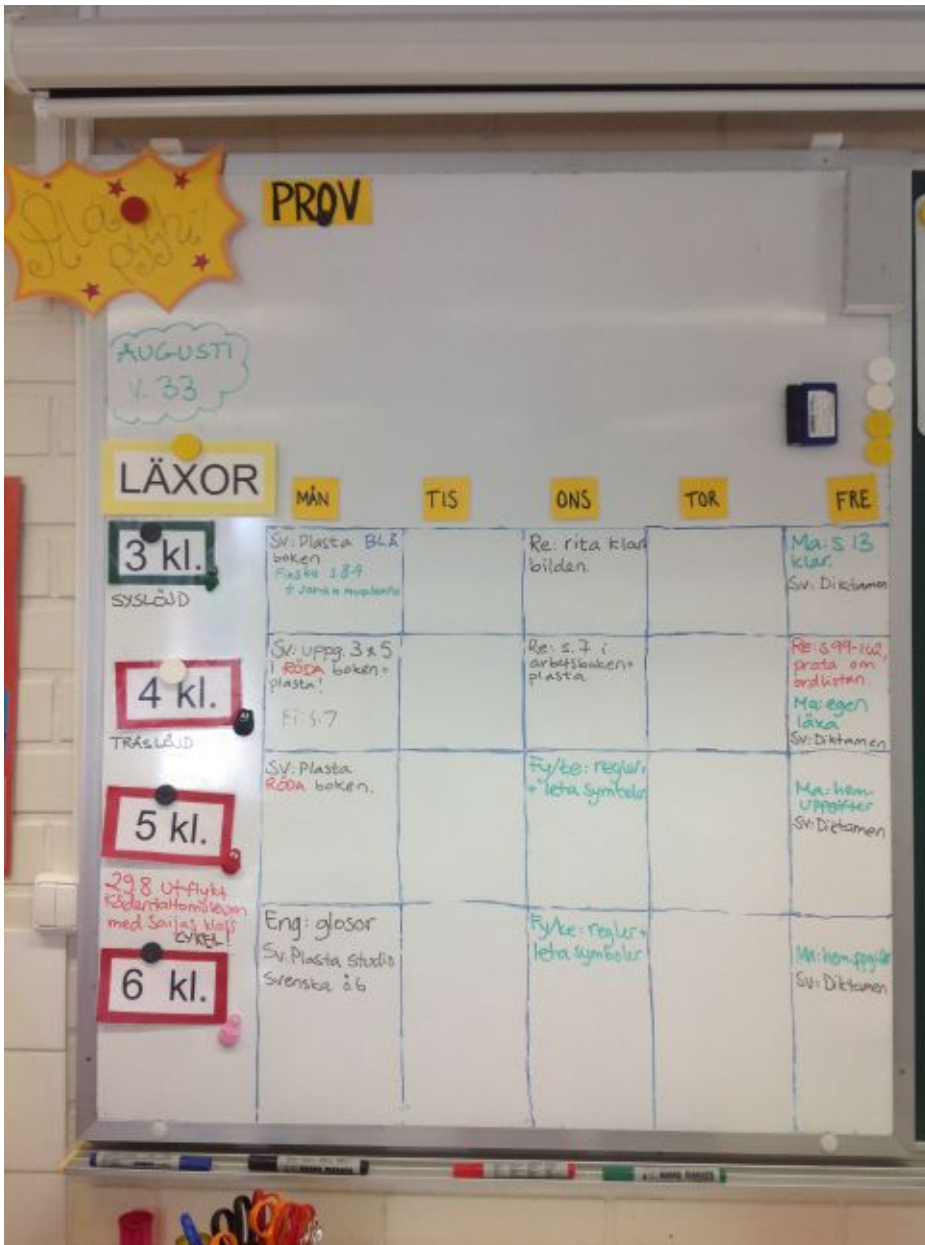

Bild 2: Tavlan – som uppdateras kontinuerligt – sitter på väggen i klassrummet och visar vilka prov och läxor eleverna i de olika årskurserna har. Uppe i vänstra hörnet ses en hälsning till den förmodat finskspråkiga städaren: Älä pyyhi! (Sudda inte!)

När jag kom till skolan stod eleverna i korridoren och väntade på läraren. De talade alla glatt och livligt med varandra på finska. När läraren sedan dök upp, berättade en nybliven förstaklassare ivrigt om cykelturen denne gjort tillsammans med mamman till skolan. Läraren lyssnade intresserat och bekräftade på svenska. När alla barn sedan kommit in i klassrummet blev det tydligt att kommunikationen skiftade till svenska. Undantaget skedde när en man ur den finskspråkiga personalen mitt under lektionen kom in i klassrummet för att laga en trasig projektor.

När jag frågade lärarna om vilken språkpolicy de har svarade de båda mycket snabbt: ”I klassrummet talar vi svenska, utanför klassrummet får barnen själva välja vilket språk de använder.” Det är en tydlig och uttalad policy som eleverna är medvetna om och tar för given. Båda lärarna sade dock att de ibland måste påminna eleverna om att "det är svenska som gäller här [i klassrummet]". Förstaklassaren som ivrigt talade med

läraren på finska ovan i korridoren, fortsatte med detta i klassrummet. I intervjun nämner läraren utmaningarna som kommer med att vissa barn har begränsade kunskaper i svenska när de börjar. Samtidigt ser läraren det som en process där det är okej i början att eleven talar finska men att kraven på användningen av svenska sedan ökar med tiden: "vi får se när vändningen sen kommer". Den tvåspråkiga läraren tillade samtidigt att "jag har en naturlig syn på det här, jag låtsas aldrig att jag inte förstår [om en elev talar finska]".

Bild 3: Svenska dominerar klart i klassrummet men samsas också med finska och engelska (se datorskärmen). Det ena klassrummet har en avdelad bokhylla vars utbud möjliggjorts av gåvor från familjer och med inköpsstöd från Kulturfonden.

Lärarna har alltså ett styvt jobb med att undervisa elever med språkligt brokiga bakgrunder och i olika åldrar, där varje årskurs har sin läroplan. Det kräver flexibel planering (jfr bild 2 ovan). Den ena läraren undervisar samtliga elever i ämnet finska från och med årskurs 3, anpassat efter elevens språkliga bakgrund (s.k. *modersmålsinriktad finska* eller *finska som andra inhemska språket*) medan den andra läraren undervisar alla i engelska som främmande språk från årskurs 5. Eleverna läser ämnena slöjd och musik integrerat med finska elever från skolan och undervisningen sker då helt på finska av finskspråkiga lärare. Detta fungerar enligt lärarna utan problem. Man har ändå varit noga med att läsåmnena (jfr matematik i bild 4) undervisas på svenska. Trots heterogeniteten i klassen och komplexiteten i schemaläggning och planering, trivs både lärare och elever med den lilla storleken på den svenska undervisningsgruppen: ”det finns arbetsro, eleverna får mycket uppmärksamhet av läraren och samhörighetskänslan i gruppen är stark”.

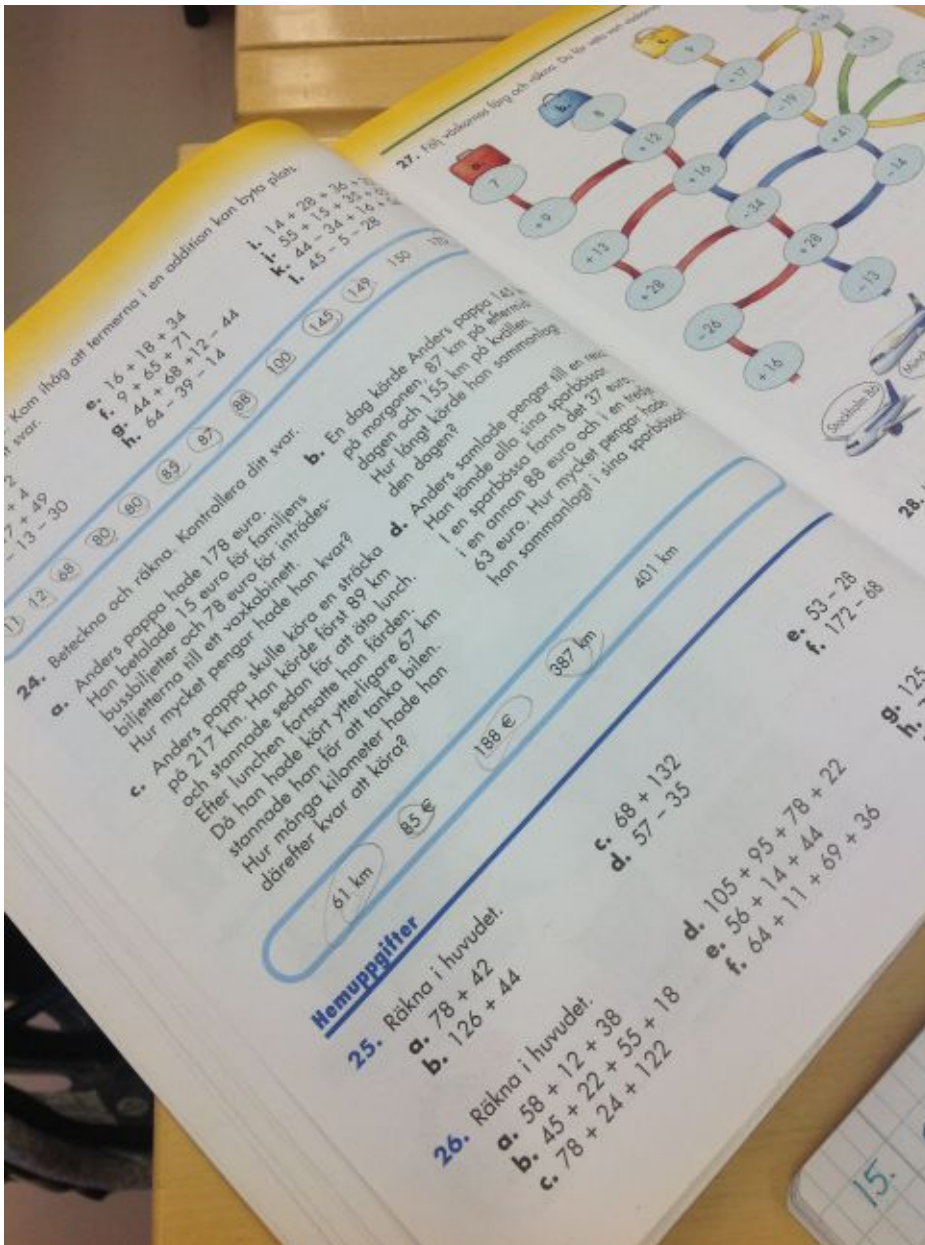

Bild 4: Matematik undervisas på svenska.

Miljön utanför klassrummet domineras av finska (se bild 5). Anslagstavlan (nedan till höger) ger tips om fritidsaktiviteter för eleverna. Nästan allt står på finska, något på engelska (*Keep calm and start sailing*) men inget på svenska. För något år sedan genomförde vi vid institutionen för språk en enkätundersökning bland elevernas familjer och det visade sig då att samtliga barn hade minst två ordnade fritidsaktiviteter (som inte anordnats av skolan) på kvällar och helger. Dessa försiggick uteslutande på finska.

Bild 5: Skyltar (liikunta-/juhlasali = gymnastik- och festsal) och meddelanden i de allmänna utrymmena är på finska. Till höger syns en anslagstavla med information om möjliga fritidsaktiviteter.

Båda lärarna fick frågan hur de såg på den svenskspråkiga skolan som förmedlare av (finlandssvensk) identitet, kultur och språk. De betonade svenska språket framom kultur och identitet. Den ena läraren – med sverigesvensk bakgrund – konstaterade: ”Det finlandssvenska är inte min kultur eller identitet, så jag kan inte förmedla det”. Den andra läraren – själv med finlandssvenska rötter – svarade att barnen får en Jyväskyläidentitet eftersom miljön runtomkring inte är finlandssvensk. När Camilla Kovero och Monica

Londen undersökte språklig identitet hos elever i huvudstadsregionen och i Österbotten tillskrev sig eleverna oftast en finlandssvensk identitet (Kovero & Londen 2009) medan tvåspråkiga elever i finskdominerade miljöer (Uleåborg, Björneborg, Tammerfors och Kotka) främst beskrev sig som svenskspråkiga (Kovero 2011). En tolkning kunde vara att elever i skolor med högre andel elever från helt svenskspråkiga hem mer orienterar sig mot *finlandssvensk kultur och identitet* medan elever där den finska omgivningen är mycket påtaglig tydligare urskiljer sig själva genom *svenska språket*. Vi ska också minnas att det ibland finns elever som har bott i Sverige eller har sverigesvenska föräldrar och där kopplingen till finlandssvenskhet kan vara svag (notera den svenska flaggan som skymtar bakom schemat i bild 1 ovan).

Slutligen frågade jag en av lärarna – som verkat i den svenskspråkiga skolan nästan sedan starten – hur samarbetet med den finska sidan av skolan upplevs. Hon menade att lösningen minskar den administrativa bördan och gör att de kan fokusera på det som är deras uppgift: att planera och genomföra god undervisning. ”Vi har inget behov av att finnas i en separat skola. Vi har inget att förlora på det här i Jyväskylä. Det finns många resursfördelar med det här sättet.” Hon uppskattade också den dagliga kontakten med de finskspråkiga kollegorna i lärarrummet. Kanske är det så att den svenska klassen vid Pohjanlammen koulu i Jyväskylä i dag är det närmaste vi kommer en tvåspråkig (svensk/finsk) klass?

Bild 6: En andraklassares skoldag är över. På gymnastikpåsen står det ”En god start på skolvägen”.

Skribenten är professor i svenska på institutionen för språk vid Jyväskylä universitet. Hon leder för närvarande forskningsprojekten "Language conceptions and practices in bilingual early childhood" (Finlands Akademi 2013–2017) och "Tvåspråkig pedagogik vid en finskspråkig daghemsavdelning" (tillsammans med Karita Märd-Miettinen, Kulturfonden 2013–2014).

Referenser:

Harju-Luukkainen, H. & Nissinen, K. (2011). *Finlandssvenska 15-åriga elevers resultatnivå i PISA 2009 -undersökningen*. Jyväskylä: Jyväskylä universitet. <http://ktl.jyu.fi/ktl/julkaisut/luettelo/2011/d100>

Kovero, C. (2011). *Språk, identitet och skola II: Barn och ungdomar i svenska skolor i olika språkliga miljöer*. Rapporter och utredningar; 2011:6. Helsinki: Utbildningsstyrelsen. http://www.oph.fi/publikationer/2011/sprak_identitet_och_skola_ii

Kovero, C. & Londen, M. (2009). *Språk, identitet och skola: en undersökning i svenska skolor i huvudstadsregionen*. Nordica Helsingensia; 15. Helsingfors: Helsingfors universitet.

Sahlström, F., From, T. & Slotte-Lüttge, A. (2013). Två skolor och två språk under samma tak. I: Tainio, L. & Harju-Luukkainen, H. (red.). *Kaksikielinen koulu – Tulevaisuuden monikielinen Suomi = Tvåspråkig skola – Ett flerspråkigt Finland i framtiden*. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura, s. 319–341.

Utbildningsstyrelsen (2012). *Koulutuksen tilastollinen Vuosikirja 2011 – Årsbok för utbildningsstatistik 2011*. Koulutuksen seurantaraportit 2012:5. http://www.oph.fi/julkaisut/2012/koulutuksen_tilastollinen_vuosikirja_2011

[i] Jag tackar varmt lärarna och eleverna vid skolan för att de delade med sig av sin skoldag!

[ii] I realiteten kan alla skolor förstås sägas vara flerspråkiga på olika sätt men här avses att undervisningsspråket är finska i finskspråkiga skolor och svenska i svenskspråkiga skolor. Det finns dessutom samiska skolor, privata (språk)skolor, CLIL-undervisning samt språkbadsskolor.